

Tas Latweefchu lauschu draugs.

1837. 22. Juhli.

29ta lappa.

J a u n a s f i n n a s.

Is Pehterburges. Reiserer brahlis, augsti zeenigs leelwirfts Mißkail Pawlowitfch, wairak kà gaddu Wahzsemme un Jhtalies semme bijis, 5ta Juhli spirges un wessels pahrnahze.

Is Irkuskes pilssehtas, Sibbert. Tur tai nakti, 13tai Mei is-eijoh, laudis nomannija, ka semme stipri trihzeja, un tanni paschà brihdi winni arri ruhfschanu dsirdeja, itt kà no breefmigi puhsdama wehja. Bet ilgaki neds trihzeja, neds ruhze, ne kà weenu paschu azzumirkli. Drihs pehz tam ohtru reis trihzeja, bet dauß lehnaki. Duhreeni nahze no deenas-widdus puffes un gahje us seemeli.

Is Warschawas. (13. Juhli.) Tur ne fenn Kohlera fehrga ohtru-reis fahzahs, bet ne plohsahs wis tik breefmigi, kà pirmureisi. Lee zilweki, kas fahrtigi dsihwo, warr deesgan drohfschi buht. Taggad arri jau flimmiba jo deenas jo atlaischahs.

Is Berlihnés. (25. Juhni.) Tai paschà brihdi no trim leelahm pilssehtahm, no Breslawas, no Danziges un no Magdeburges, ta behdiga sinna atnahkufe, ka tur Kohlera-fehrga no jauna fahloht plohsitees. Gan zerre, kà tik breefmigi ne buhschoht, kà preeksch fesch gaddeem; bet tik Deems sinn, kà wehl buhs, kà ne buhs. Kungs, effi schepligs!

Is Stokkolmes pilssehtas, Sweedru semme. Jau wairak kà 200 gaddi ire pagahjuschi, tad pahr Sweedru semmi tas gudrs un deewabihjigs Fehninsch waldbija, kam wahrds bija: Gustap Uhdolp. Winsch bija tas pats, kas sawà laikà ar karee spehku muhsu Widsemmi no Pohlu Fehnineem nowinneja. Bija tohti labs Fehninsch un sawu Luttera tizzibu no wiffas dwehfeles mihtoja. Tapehz winnam arri firds gauschi fahpe, kad dsirdeja, kahdas leelas behdas to brihd' Wahzsemme daschahm nabbagahm Luttera draudsehm bija usgahjuschas; jo Wahz' Keisers un daschi zitti waldneeki, kas wehl zeeti pee katotolu tizzibas turrejahs, pa sawahm walstim Luttera laudim eeksch tizzibas leelahm ne kahdas wakkas, neds brihwibas ne gribbeja doht, bet winneem us wiffadu wihs, ihpaschi Beemeru un Schlehstieru walsti, tik neganti pahri darrija, ka pa wiffu Wahzsemmi karsch fahzahs, kas tik pehz 30 gaddeem beidsahs. — Desinit gaddus Wahzeeschi sawà starpà jau bija karrojuschi un nabbageem Luttera laudim tapatt gruhti bija klahjees, kà to muhsu Kungs Jesus saweem

tizzigeem mahzefteem irr papreefch Auddinajis, fazzidams: "Tee juhs isfehgs no tahs draudses: un tas laiks nahk, ka tas, kas juhs nokaus, schittih, ar to Deewam kalpojis; un to tee jums tapehz darrihs, ka tee nei mannu Tehwu, nei manni arsiht." (Zahn. 16, 2. 3.). — Tad schehligâ prahrâ Sweedru fehniensch zehlahs Wahz' Keiseram pretti, kas jau fenn wiinu bija eedufinojis. Dewahs ar sawu karra spehku us Wahzsemmi, teem tizzibas beedreem par palihgu, un raug', wehl puffreschajs gads ne bija pagahjis, tad jau wairak là puff' Wahzsemmes winnam bija rohka. Ar preeku katra pilsfehhta sawus wahrus winnam atwehre un wiffi laudis ar lihgfimibu winnam padewahs. Là femischli zaur winna schehlastibu Luttera laudim pehz pabeigta karra isdewahs, ka pa wiffu Wahzsemmi to brihwibu dabbuja, basnizas, fur winneem patikke, usbuhweht un Deewam pehz sawas tizzibas kalpoht. — Gan nu jau labs pulks gaddu no ta laika pagahje un Luttera tizzibai ne ween pa Wahzsemmi, bet arri pa dauds zittahm walstim laime labbi deesgan seed, tatschu Wahzeefchi to leelu schehlastibu wehl naw aismirfufchi, ar ko Sweedru fehniensch Gustap Ahdolp wiinu tehwu tehweem palihdsejis. — Ne fenn wehl Wahzsemneeki eefsch Leipziger un Drehdenes pilsfehhtas, schi mihliga fehniina un winna labba darba peeminnedami, naudas fahze famest sawadâ schkirstâ, ko nosauze par Gustap Ahdolpa schkirstu un is ka us preefchu zittahm nabbagahm Luttera draudsehm warroht palihdseht, kas kattoku starpâ buhdamas, laikam ne sinnatu til dauds sadabuhht, basnizas un ffohlahs usbuhweht, un mahzitajus un ffohlmeisterus ustur-reht. — Tas nupatt walddidams Sweedru fehniensch, no schahs Wahzsemneeku lahdes dabbujis sinnahht, irr palahwis, fesch gaddus blakkam, ifnogaddâ weenreis, eefsch wiffahm Sweedru semmes basnizahm preefch tahs pafchas lahdes dahwanas falassihht. Nospreede turklaht, ka tahm nabbagahm draudsehm, kas no fweeschahm semmehm pehz palihgu us Sweedru semmi jau effoht rakstijufchas, dohtu to sinnu, lai nu ar sawahm luhgfschanahm greeschotees us tahs minuetas lahdes sinnatneekem Wahzsemme.

Tahs ihfas sinnas par muhsu pafauli jeb semmi 17tais gabbals.

Kreewu semmes wakkara puffe weena dalka, fur deesgan Kreewu dsihwo, bet fur arri Pohli un Schihdi. Schi dalka peekeerahs pee tahs ihstenas jeb Leelas Kreewu semmes un tohp par Baltu Kreewu semmi nosaukta. Schè tee leelakee pilsfehhti irr: Mogilew (Mohilew) un Witepsk. Tam pirmam irr 16,000 un tam ohtram 15,000 eedshwotaju. Wairak wehl us wakkara puffi irr Leifchu semme, fur semneeki Leifchi, un fungi Pohli. Schè tee leelakee pilsfehhti: Wilna un Grodno. Wilnâ dsihwo 25,000 zilweki. Wiffu wairak wakkara puffe irr ta Pohlu semmes dalka, kas Kreewu Keiserim peederr. Tas pirmais un leelafais pilsfehhts schè irr: Warschawa ar 120,000 eedshwotajeem. Schinnit pilsfehhtâ irr brangas pillis un brangi nammi, bet arri starpâ fiktas ehfas ar falmu woi lubbu jumteem. Zannit Kreewu semmes dalkâ, kas ta ihste-

na Kreewu semme fauzama, Schihdi ne drihkt ne pawiffam dshwoht, un tur tas par leelu brihnumu, kad kahdu reisi kahdu Schihdu, kas andeles pehz us ihfu laifu atnahzis, eerauga, bet schè winnu tohti dauds. Schihdi schè kohpmanni, ammatneeki, rentineeki, frohdsineeki un, kà tik ween warr, pelnu un naudu mekle. Tapehz arri pulks baggatu Schihdu tur irr. Tee semneeki irr gan driht wiffi nabbagi, kaut gan winneem ihsten labba semme. — Kad no Leifchu semmes ahra isnahf, us seemeta puffi prohti, tad eenahf Kursemme, un no turrenes Widsemme, un tad Iggaunu semme. Kahdas schahs semmes irr, to mehsh, kas mehsh schè dshwojam, deewsgan sinned. Winnas gan driht weenadas. Kahdi laudis schè dshwo, to arri sinned. Bet tohs leelakus pilssehtus es tomehr schè gribbu, peeminneht: Kihgâ; schè gan driht 60,000 eedshwotaju, un winna tadeht pehz Moskawas un Pehterburgas tas leelakais pilssehts Kreewu walstè. Juhras andele ar fweeschahm semmehm schè tik leela, ka schè Pehterburga tik ta weena irr, fur ta leelaka buhtu. Jelgawa, Kursennes pirmais pilssehts, ar 13,000, un Rewele, Iggaunu semmes pirmais pilssehts, ar 15,000 eedshwotajeem. Wehl ja peeminu Dehrpatè, Widsemmes Iggaunu dallâ, fur 9000 eedshwotaju un studentu skohla. — Kad no Iggaunu semmes us rihta puffi eet, tad eenahf Ingermanlenderu semme. Schè tas Keisera pilssehts, prohti tas pilssehts, fur muhsu augtkais un schehligais Keiseris pats dshwo, tas irr Pehterburga. Pehz zilweku skaita schis tas leelakais wiffa Kreewu walstè, jo schè dshwo wairak kà 450,000. Basnizas, leelas un masas kohpâ, us 150. Plasch un janks, ar brangahm pillin un brangeem leeleem nammeem, tà ka arri fweeschneekeem, kas no tahdahm semmehm nahkufchi, fur jauku un brangu pilssehtu gan, ja brihnejahs. Arri studentu skohla schè irr un dauds leelu pabriku. Newas straume widdu zauri zaur scho pilssehtu skreen, un tapehz schè kuggi paschâ pilssehtas widdu eefschâ nahf. Preeksch 130 gaddeem schè zits ne kas ne bij, ka tik klais purris. Pehters tas pirmais to pilssehtu eefahka taifihf, un redsi, kahds pilssehts nu tur irr! Ne tahf no Pehterburgas irr pilssehts us weenas fallas Newas straumè, ko Krohnstat fauz, un fur 30,000 tauschu, kurreem arri labba andele ar fweeschahm semmehm. — Kad no Ingermanlenderu semmes us seemeta puffi eet, tad eenahf Pinnu semme. Schi semme irr weena leela semme. Widdus deenas puffè pee Pehterburgas un Pinnu juhraz ta eefahkash un eet gan driht lihds Leddus juhrai, kas Kreewu walstes paschâ seemeta mallâ. Tee eedshwotaji, tee Pinni, pehz fawa dsimmuma, fawas wallodas un wiffas fawas buhschanas ar Iggauneem lihdsinajahs. Schè irr tohti dauds leelu eseru un purru un kalnu. Nabbaga semme, bet fur laudis proht strahdaht, tur arri warr dshwoht. Tee pilssehti, kas schè irr, irr masi. Tee leelakee starp scheem tomehr irr: Wiburga, Elsinpors (Helsingfors) un Abo. Seemelt eefsch Pinnu semmes, kad tahs garrakas deenas waffarâ, faule tik us peerendel stundu ween notezz, un tadeht eefsch dauds deenahm nakts gan driht ne pawiffam naw. Weens kalns tur irr, kad tur tanni laikâ uskappj, tad arri paschâ nakts widdu fauli wehl reds. Paschâ seemelt no Pinnu un ihstenas Kreewu semmes, garr Balto un garr Leddus juhru dshwo Lappi. Schè tapehz, ka tur ne kahda lab-

biba tahs garras seemas un ihsas waffaras deht wairs ne aug, arri ne ko no lauku kohpschanas ne sinna. Zitti no winneem irr sweineeki, zitti atkal ganni, kas tahdus sawadus lohpus audsina, kurrus par rentihreem sau, un kas no breeschu flakkas un tik tahdâs semmês atrohdahs, kas ihsten seemeli irr. Zee pirmees teel saukti par Sweineeku Lappeem, tee ohtri par Rentihru Lappeem. Zee Rentihru Lappi tee baggatee un tapeh; tohs Sweineeku Lappus smahde. Zits ne kas scheem nu gan naw, kâ rentihri, schee winneem wiffa manta un baggatiba, bet dascheem Rentihru Lappu fainneekam dauds tuhstoschu no scheem lohpeem irr. Ar rentihreem wiini brauz, un falka, ka schee knaschaki skreijoh, ne kâ kahdi srigi. Rentihru mahtites wiini flauz un wiinu peenu wiini dserr, un arri no wiinu peena tee sweestu un seerus taifa. Rentihrus wiini kauj, un to galku ehd un wiinu affinis filtas dserr, un tahs teem ihsten gahrdas. Rentihru ahdâs wiini gehrbjahs, un rentihru dsihples wiinu deegi, ko tee sinn smalkas istaisiht, un no rentihru kauleem tee few schuhjanas addatas proht pataisiht. Ar rentihru ahdahm wiini arri sawas ehkas, kas zits naw, kâ tik flittas butkas, apsedf. Rentihrs nu winneem teescham wifs irr. Schee paschi rentihri arri sinn paschi no sewis sawu barribu atrast. Pawaffaru un seemu tee zittadi ne dsihwo, kâ tik pa lauku. Waffaras laikâ wiini ehd sahli, lappas, fehnes un fuhnas; seemas laikâ tik fuhnas ween. Kad sneegs wiffu apsedfis, tad tee taf sinn saohschnaht, kur fuhnas irr, un ar saweem raggeem, kas kâ breeschu raggi gan, bet plakkani us schkippelu wihsi, tee sneegu noschkippelu un tad tahs fuhnas, ko atrohd, ehd. Siltumu tee rentihri ne warr panest, bet salna winneem derriga. Tapeh; wiini arri seemas laikâ, kaut gan winneem tad gruhtaki irr, barribu atrast, taufaki un spirktaki, ne kâ kad waffara, un tapeh; arri tee Rentihru Lappi waffaras laikâ sawas mahjas, kur seemas laikâ dsihwoja, atstahj un wairak us seemeta pussi dohdahs, kur masak filtums. — Teem Lappeem blakkam rihta pussê tee Samojeeschi dsihwo, kuzri arri zitti sweineeki un zitti rentihru-ganni. Scheem itt tahda patte dsihwes buhschana, kâ teem Lappeem. — Zâ nu mehds dohmâs pa to Kreewu walstes dalku, kas Ciropâ, istaigajufchees, un nu gribbam paluhkoh, kâ tas muhsu nahburga semmê, kas wakkara pussê ta pirma nahburga semme Kreewu walstes eedshwotajeem, kad no seemeta gabbala eefahf, un tad zittas semmes apmekleht.g.

• Gudribas mahzibas.

23.

Ceksch gohda zelts, ne leppojees,
Neds pahr teem flikteem zillajees;
Jo tu no gohda iskrift warr,
Tad flikti tewi apfmees arr'.

24.

Kas patš proht maifi pelnitees,
Ne buhs pee zitta pee-ehstees;
Gan swescha maise lehti leen,
Det fuhri usruhgst; ja, nudeen!

H.

Elbds 17. Jubli pee Rihges irr atnaktufchi 687 fuggi un aisbraufufchi 623.

Drihw briffekt. No juhrmallas-gubbernementu augstas waldischanas puffed:
Dr. R. L. Grave.